

„Hymn pionu” – poezja Awangardy Krakowskiej na przykładzie wierszy Juliana Przybosa i Tadeusza Peipera

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja typu TED](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tadeusz Peiper, *Miasto*, [w:] *Pisma wybrane*, oprac. S. Jaworski, Kraków 1979, s. 270.
- Źródło: Julian Przyboś, *Na kołach*, [w:] *Sytuacje liryczne. Wybór poezji*, wybór E. Balcerzan, A. Legeżyńska, Wrocław 1989, s. 25–26.

- Źródło: Tadeusz Peiper, *Ulica*, [w:] *Pisma wybrane*, oprac. S. Jaworski, Kraków 1979, s. 270.
- Źródło: Julian Przyboś, *Gmachy*.
- Źródło: Tadeusz Peiper, *Miasto*.

„Hymn pionu” – poezja Awangardy Krakowskiej na przykładzie wierszy Juliana Przybosia i Tadeusza Peipera

Główni członkowie Awangardy krakowskiej
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słowo „awangarda” pochodzi z języka francuskiego – *avant garde* oznacza „straż przednią”. Nazwa ta wskazuje na występowanie przed innymi, podążanie na przód, czyli wyznaczanie nowej drogi. Z drugiej strony – została zaczerpnięta z żargonu militarnego, co pokazuje rewolucyjny charakter formacji awangardowych. W Polsce jedną z najważniejszych była Awangarda Krakowska. Do jej najwybitniejszych twórców należą Tadeusz Peiper i Julian Przybós.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz założenia poetyckie Awangardy Krakowskiej.
- Zinterpretujesz utwory Tadeusza Peipera i Juliana Przybosia.
- Porównasz poetyki Peipera i Przybosia.
- Przedstawisz historię Awangardy Krakowskiej.

Przeczytaj

O autorach

Tadeusz Peiper urodził się w 1891 roku w Podgórzu, które kilkanaście lat później zostało włączone do Krakowa. Pochodził z inteligenckiej rodziny. W 1909 roku ukończył gimnazjum im. Sobieskiego. Następnie studiował filozofię i prawo, ale studiów nie ukończył. Gdy wybuchła I wojna światowa, przebywał w Paryżu. W latach 1915–1920 mieszkał w Hiszpanii. Kontakty z madryckim środowiskiem artystycznym mocno wpłynęły na jego poglądy i twórczość.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W 1921 roku Peiper wrócił do Polski i rok później zaczął wydawać jedno z najważniejszych czasopism literackich XX-lecia międzywojennego „Zwrotnicę”. Pismo wychodziło w latach 1922–1923 oraz 1926–1927. Przerwa w ukazywaniu się „Zwrotnicy” została przez niego wykorzystana na publikację dwóch tomów poetyckich, *A* oraz *Żywe linie*, a także dramatu *Szósta! Szósta*. W 1929 wydał jeszcze tomik *Raz* oraz zbiór artykułów *Tędy*.

W latach 30. mieszkał w Krakowie, dużo drukował, ale nie brał już udziału w działaniach żadnej z grup poetyckich. Po rozpoczęciu II wojny światowej wyjechał za granicę. Po wojnie wrócił do Polski. Zaczął współpracę z pismami, w których drukował recenzje teatralne i filmowe, natomiast jego własne utwory były coraz częściej odsyłane przez wydawnictwa. Udało mu się jeszcze wydać powieść *Krzysztof Kolumb odkrywca*. Od 1957 roku przestał publikować, choć wciąż wiele pisał. Zmarł na zapalenie płuc 10 listopada 1969 roku.

Julian Przyboś urodził się na Podkarpaciu w Gwoźnicy Dolnej w 1901 roku. Jako jedenastoletni chłopiec rozpoczął naukę w jednym z rzeszowskich gimnazjów. Podczas nauki ukończonej maturą w 1920 roku miał styczność z literaturą socjalistyczną i anarchistyczną, które wpłynęły na jego twórczość. Debiutował w 1917 roku. Pod koniec I wojny światowej wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. W latach 1920-1923 studiował polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim, którą ukończył, nie uzyskawszy dyplomu. W 1923 roku rozpoczął współpracę ze „Zwrotnicą”, a dwa lata później ogłosił pierwszy tomik wierszy - *Śruby*. Pracował jako nauczyciel aż do wybuchu II wojny światowej. Uciekł do Lwowa zajętego przez Armię Radziecką i podjął pracę w Bibliotece Ossolineum. Po wkroczeniu hitlerowców do miasta został aresztowany pod zarzutem współpracy z [NKWD](#). Gdy zwolniono go z aresztu, przedostał się do Gwoźnicy, gdzie pracował na roli i pisał wiersze. Po wojnie poeta wstąpił do [PZPR](#) i udzielał się w życiu politycznym kraju. Ograniczył działalność pisarską, którą wznowił dopiero po przełomie październikowym. W latach 60. był inicjatorem polemik z młodymi twórcami - został mentorem, a następnie krytykiem Tadeusza Różewicza. Zmarł w Warszawie 6 października 1970 roku na sali obrad podczas dyskusji II Międzynarodowego Zjazdu Tłumaczy Literatury Polskiej.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Poetyka Awangardy Krakowskiej

Słownik

antymimetyczny

(gr. *anti* – przeciw, *mimesis* – imitacja, podobieństwo) taki, który nie naśladuje rzeczywistości

asonans

(fr. *assonance*, łac. *assonare* – współbrzmieć) rym niedokładny, polegający na identyczności samych tylko samogłosek

egalitarny

(fr. *égalitaire* – dążący do równości) dążący do równouprawnienia, zrównania

konsonans

(łac. *consonans* – zgodnie brzmiący) rym niedokładny, polegający na współbrzmieniu spółgłosek

metafora

(gr. *metaphorá* – przeniesienie znaczenia, przonośnia) figura stylistyczna występująca zwykle w poezji, oparta na skojarzeniu dwóch zjawisk i przeniesieniu nazwy jednego zjawiska na drugie

peryfraz

(gr. *peri* - wokół, *phrásis* - mowa; wyrażenie, zwrot; inaczej: omówienie, wyrażenie omowne) figura stylistyczna polegająca na zastąpieniu słowa oznaczającego dany przedmiot, czynność, osobę itp. przez jego opis lub metaforę

Prezentacja typu TED

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem krytyka literackiego, dr. Jakuba Skurtysa, na temat Awangardy Krakowskiej. Wyjaśnij, co zdecydowało o tym, że akurat to ugrupowanie wyróżniło się na tle innych ruchów poetyckich dwudziestolecia międzywojennego.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DFuOBjck2>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem „Hymn pionu” – poezja Awangardy Krakowskiej na przykładzie wierszy Juliana Przybosa i Tadeusza Peipera.

Polecenie 2

Określ podobieństwa i różnice między poetykami T. Peipera i J. Przybosa.

Sprawdź się

” Julian Przyboś

Na kołach

Jak swój dzień wywieść z obiegu?

Miasto kołami woła,
turkot zajeżdża do uszu robotników, którzy
zarobiony dzień niosą na plecach.
Stacje ruszyły z miejsca
wyprzedzając spóźnionych podróżnych,
trotuar staje z jezdnią do biegu.
Kable wiją ramionami u wyłomu
dnia, którego za mało!
Z placów, porosłych kołami, lecą
gościńce, które inżynier przedłuża
o rozpęd nóg zadyszanych przechodniów.
Ulicę – od rogu do rogu zalewają domy,
domów – po dachy przybrało,
nadmiar dzieło pod dach wyprowadza co dnia.

Jak zatoczyć poemat na kołach?

Źródło: Julian Przyboś, *Na kołach*, [w:] *Sytuacje liryczne. Wybór poezji*, wybór E. Balcerzan, A. Legeżyńska, Wrocław 1989, s. 25–26.

” Tadeusz Peiper

Miasto

Miasto wśrubowało się w ziemię
pięściami walczącego marzenia.

Człowiek
odziany walcem upału
zamieszkał w swojej własnej dłoni
Niebo:
karta tytułowa zaginionej książki.

Źródło: Tadeusz Peiper, *Miasto*, [w:] *Pisma wybrane*, oprac. S. Jaworski, Kraków 1979, s. 270.

” Tadeusz Peiper

Ulica

Ulica.

Dwa prostokąty z cegły na prostokącie z betonu.

Hymn pionu.

Przez roгатkę z dachów światło się przemyca,
złodziejom dnia – kara.

Tramwaj, paw z blachy, ...gl-gl... próżność swą rozgęgła.

Słońce = tylko benzyna lub para.

Człowiek = ptak z węgla.

Źródło: Tadeusz Peiper, *Ulica*, [w:] *Pisma wybrane*, oprac. S. Jaworski, Kraków 1979, s. 270.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

W tabeli umieszczono postulaty poetów Awangardy Krakowskiej. Wskaż dowolny cytat z podanych wierszy Tadeusza Peipera i Juliana Przybosa, który ukazuje realizację danego postulatu.

Ćwiczenie 2

Poniższe zdania dotyczą wierszy Tadeusza Peipera *Miasto* i *Ulica*. Wybierz te, które są prawdziwe.

- Peiper realizuje w wierszach zasadę pseudonimowania świata.
- W wierszach pojawia się terminologia matematyczna.
- Peiper stosuje naturalną składnię.
- W utworach pojawiają się liczne metonimie.
- Metafory skonstruowane przez Peipera mają charakter peryfraz.
- Wiersze są realistycznym opisem miasta.
- W obu utworach dzięki metaforom uzyskuje się efekt skondensowania treści.
- *Miasto* i *Ulica* ze względu na swój temat mają charakter egalitarny.

Ćwiczenie 3

Znajdź po cztery podobieństwa i różnice w kreacjach sytuacji lirycznej i podmiotu lirycznego w wierszach *Miasto*, *Na kołach* i *Ulica*. Wypisz je w punktach.

Ćwiczenie 4

Udowodnij w 4–6 zdaniach, że dzięki środkom artystycznego wyrazu Julian Przyboś uzyskuje w wierszu *Na kołach* efekt dynamizmu. Posłuż się przynajmniej trzema funkcjonalnymi cytatami.

Ćwiczenie 5

Zinterpretuj [metafory](#) z wierszy *Miasto* i *Ulica* Tadeusza Peipera.

Ćwiczenie 6

Wypisz z wiersza Tadeusza Peipera *Ulica* pięć przykładów odwołań do pojęć matematycznych. Wyjaśnij funkcję, jaką pełnią one w utworze.

Ćwiczenie 7

Wymień przynajmniej trzy różne znaczenia, w jakich w wierszu Juliana Przybosa *Na kołach* pojawia się tytułowe koło. Wyjaśnij, odwołując się do postulatów poetyckich Awangardy Krakowskiej, dlaczego to właśnie ono zostało wykorzystane jako oś konstrukcyjna tekstu.

Ćwiczenie 8

Wzorując się na Tadeuszu Peiperze, dopisz ciągi metafor do następujących wyrazów: szkoła, smartfon, Netflix.

Praca domowa

Poszukaj obrazu lub grafiki, które mogłyby być ilustracją do analizowanych wierszy Tadeusza Peipera i Juliana Przybosa.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: „Hymn pionu” – poezja Awangardy Krakowskiej na przykładzie wierszy Juliana Przybosa i Tadeusza Peipera

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przymków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

33) wybrane wiersze następujących poetów: Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, Jan Lechoń, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Kazimiera Iłłakowiczówna, Julian Przyboś, Józef Czechowicz, Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Gajcy;

Lektura uzupełniająca

24) Tadeusz Peiper, wybór wierszy;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- 3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;
- 4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- charakteryzuje założenia Awangardy Krakowskiej,
- wskazuje różnice poetyk Tadeusza Peipera i Juliana Przybosa,
- interpretuje wiersze awangardowe obu poetów,
- wykorzystując wiedzę o założeniach poetyki awangardowej, tworzy ciąg metafor.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- podająca.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;

- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Hymn pionu” – poezja Awangardy Krakowskiej na przykładzie wierszy Juliana Przybosia i Tadeusza Peipera”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczenia nr 1 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w sekcji „Przeczytaj”.
2. **Recytacja.** Chętni lub wybrani uczniowie przygotowują się do głośnego czytania utworu w e-materiale: *Ulica, Miasto, Na kołach* z elementami aktorskiej interpretacji.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: nauczyciel zadaje pytanie: W jakich okolicznościach społecznych i historycznych powstała Awangarda Krakowska? Jakie były jej postulaty?
Uczniowie odpowiadają swobodnie, wykorzystując informacje z bloku tekstowego. Notują w zeszytach najważniejsze założenia Awangardy Krakowskiej.

Faza realizacyjna:

1. Prowadzący odtwarza wykład eksperta dotyczący różnic między poetykami Tadeusza Peipera i Juliana Przybosia. Prosi, by uczniowie słuchając wykładu, wykonali notatkę w formie tabeli. Później prosi kilka osób, by przedstawiły efekty swojej pracy.
2. Uczniowie, pracując w parach, wykonują polecenie 1 towarzyszące wykładowi eksperta.
3. Następnie uczniowie, którzy przygotowali się do tego w domu, odczytują wiersze awangardowe zamieszczone w sekcji „Sprawdź się”. Nauczyciel pyta uczniów o ich wrażenia i o to, czy wiersze są zrozumiałe. Następnie prosi, by uczniowie podzielili się na 3 grupy. Każda z nich zajmuje się interpretacją jednego z wierszy, wykorzystując ćwiczenia zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Po upływie wyznaczonego czasu prowadzący prosi, by liderzy grup zaprezentowali efekty ich pracy. Wszyscy uczniowie dyskutują na temat wierszy, nauczyciel kieruje ich rozmową.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Poszukaj obrazu lub grafiki, które mogłyby być ilustracją do analizowanych wierszy Tadeusza Peipera i Juliana Przybosia.

Materiały pomocnicze:

- *Przygotowanie ucznia do odbioru różnych tekstów kultury*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków.
- *Urojona perspektywa*, Ewa Odachowska mówi o okolicznościach powstania i specyfice twórczości Awangardy Krakowskiej, Ninateka.
- Edward Balcerzan, *Przyboś metafizyczny*, „Teksty Drugie” 1992/4.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialną „Prezentację typu TED” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.